

جزوه علوم فنون دوازدهم

گروه آموزشی مشاوره‌ای نوتروفیل

نوتروفیل، حامی عدالت آموزشی

علوم و فنون ادبی - پایه دوازدهم

درس اول: تاریخ ادبیات قرن‌های دوازدهم و سیزدهم (دوره بازگشت و بیداری)

وضعیت عمومی:

- ✓ دیده نشدن شکوفایی ادبیات از انقراض دولت صفویه تا آغاز سلطنت فتحعلی شاه قاجار و روی برگرداندن شاعران از سبک هندی
- ✓ مشتاق اصفهانی در زمان نادرشاه و کریم خان زند، با همراهی چند تن دیگر از ادیبان، انجمن ادبی اصفهان را اداره می‌کرد.
- ✓ همزمان با سلطنت فتحعلی‌شاه، بازگشت به شیوه و الگوی شعری گذشتگان رونق یافت و میرزا عبدالوهاب نشاط، انجمن نشاط را تأسیس کرد و پس از آن انجمن خاقان به ریاست فتحعلی شاه در تهران تشکیل شد. ولی هنوز از مکتب وقوع تاثیراتی هست.

سرنوشت سبک بازگشت:

هدف این انجمن‌ها رهایی بخشیدن شعر از تباهی و انحطاط اواخر دوره صفوی بود و برای رسیدن به این هدف راهی جز بازگشت به آثار گذشتگان نبود و همین علت باعث پیدایش «سبک بازگشت» شد. سبک بازگشت حد فاصل سبک هندی و سبک بیداری می‌باشد.

عوامل مؤثر در سبک بازگشت: ۱) ارتباط مجدد اهل ذوق با ادب کهن به سبب تراج کتابخانه اصفهان ۲) توجه دربار قاجار به شعر ۳) تضعیف جامعه براساس شکست ایران از روسیه

وضعیت دوره بازگشت: مورد توجه قرار دادن سبک عراقی و خراسانی توسط شاعران و تکرار شدن زبان تخیل و اندیشه (معروف ترین شاعر: هاتف اصفهانی)

قصیده سرایان به پیروی از سبک خراسانی و سلجوقی شعر می‌گفتند و غزل‌سرایان با پیروی از حافظ و سعدی سبک عراقی را استفاده کردند. صبا کاشانی، سروش اصفهانی، قآنی شیرازی از شعرای قصیده‌سرا و نشاط اصفهانی، مجمر اصفهانی، فروغی بسطامی از شعرای غزل‌سرا بودند.

شاعران دوره بازگشت:

✓ صبا کاشانی: شاعر دوره بازگشت/ پرچمدار بازگشت ادبی و شاخص‌ترین شاعر این دوره / ماهر بودن در مثنوی قصیده و غزل
آثار: گلشن صبا به تقلید از بوستان و خداوندنامه

✓ نشاط اصفهانی: مهارت در نظم و نثر / مجموعه آثار منظوم و منثور با عنوان گنجینه نشاط / دارای قصاید بلند.

مطرح شدن مباحثی درباره علل شکست و عقب‌افتادگی ایران در جامعه و شروع انتقاد درباره سبک بازگشت در اواسط دوره قاجار با انتشار عقاید روشن‌نگرایانه، سفرهای خارجی و تحولات جهانی موجب ایجاد حرکت ضداستعماری و استبدادی شد که فرمان مشروطه در سال ۱۳۲۴ هـ ق توسط مظفرالدین‌شاه صادر شد.

عوامل بیداری مردم: جنگ‌های ایران و روس، توجه مردم به امکانات جدید جهانی، کوشش‌های عباس‌میرزا، اعزام دانشجویان به خارج، رواج روزنامه نویسی، تأسیس دارالفنون به فرمان امیرکبیر.

نکته: به ادبیاتی که گویای اوضاع سیاسی، اجتماعی و اقتصادی آن روزگار است، ادبیات بیداری یا مشروطه می‌گویند

مفاهیم ادبیات بیداری:

آزادی / وطن / قانون خواهی / مبارزه با استبداد و استعمار / حقوق اجتماعی / برانگیختن احساسات ملی و میهنی / توجه به فراگیری علوم جدید / پیکار با بیگانگی و بیگانگی خواهی / انتقاد از نابسامانی‌ها / نفی عقاید خرافی در جامعه و سخن از حقوق زنان
شعر: برگزیدن زبان محاوره در شعر برای قابل فهم تر شدن و انتقال مفاهیم با زبان ساده و در نتیجه شکل گرفتن نهضت ساده

نویسی همزمان با نهضت آزادی خواهی

فعالیت های سیاسی و مطبوعاتی در تهران جلوه بیشتری داشت بعد از آن تبریز بازار سیاسی و مطبوعاتی پررونقی داشت.

شاعران دوره بیداری:

✓ محمدتقی بهار: در سبک خراسانی با زبان حماسی شعر می‌سرود/ آگاهی از مسائل روز جامعه/ فعالیت در حوزه تدریس و سیاست و روزنامه‌نویسی / آثار: تاریخ مختصر احزاب سیاسی ایران، سبک‌شناسی، تاریخ تطوّر نظم فارسی، دیوان اشعار و تصحیح های ارزشمند و مقالات علمی

✓ ادیب‌الممالک فراهانی: ملقب شدن به ادیب ممالک توسط مظفرالدین‌شاه/ فعالیت اصلی روزنامه نگاری/ سردبیر روزنامه مجلس / طبع آزمایی در قصیده، مسمط و ترجیع بند / استفاده از مضامین وطنی، سیاسی و اجتماعی/

✓ سید اشرف‌الدین گیلانی: مشهور به نسیم شمال / شعرش به زبان ساده و طنزآمیز در راه مبارزه با استبداد و عشق به وطن/ نمونه اشعار انتقادی: ای قلم

✓ ایرج‌میرزا: چیره دست بودن در طنز، هجو و هزل/ به شمار نیامدن جزو شاعران آزادی‌خواه به دلیل جایگاه خانوادگی و تفکرات شخصی او/ قطعه قلب مادر از ترجمه‌های منظوم و ابتکار او

✓ عارف قزوینی: موسیقی‌دان بزرگ مشروطه / عرصه هنر وی در تصنیف‌ها و ترانه‌های میهنی / شعر او ساده و دور از پیچیدگی ✓ فرخی یزدی: از شاعران شاخص این دوره است که او را به سبب آزادی خواهی، به زندان انداختند/ تحت تأثیر مسعود سعد و سعدی

✓ میرزاده عشقی: شاعر، روزنامه نگار، نمایشنامه نویس و نظریه پرداز دوره مشروطیت / افشاگری اعمال پلید و مقاصد شوم رجال خائن زمان در روزنامه قرن بیستم / ترور شدن به دست رضا خان / مهم‌ترین اثر: نمایشنامه منظوم «ایده‌آل» یا «سه تابلوی مریم»

نثر در دوره بیداری:

✓ روزنامه‌نگاری، روی آوردن به ترجمه کتب غربی و ادبیات داستانی و ارتباط با غرب موجب گسترش ساده‌نویسی شد.

✓ پیشگامان نثر ساده: قائم‌مقام فراهانی، ناصرالدین‌شاه قاجار، عبدالرحیم طالبوف، میرزا آقاخان کرمانی، زین‌العابدین مراغه‌ای، علامه دهخدا

✓ مهم‌ترین روزنامه‌ها: صور اسرافیل با مدیریت میرزا جهانگیر/ نسیم شمال با مدیریت اشرف‌الدین گیلانی

✓ تمایل نویسندگان به رمان‌های تاریخی به سبب روحیه باستان‌گرایانه و سیاست‌های رایج. در عصر مشروطه

✓ رمان‌نویسان: محمدباقر میرزا خسروی با رمان «شمس و طغرا» و میرزا حسن خان بدیع با دو اثر «شمس‌الدین و قمر» و «داستان باستان»

✓ اولین نویسنده نمایشنامه: میرزا آقا تبریزی مهم‌ترین آثار ترجمه شده: سرگذشت حاجی بابای اصفهانی

✓ مهم‌ترین تحقیق: تاریخ بیداری ایرانیان اثر ناظم‌الاسلام کرمانی با موضوع تاریخ مشروطه

نویسندگان این دوره:

✓ قائم مقام فراهانی: از بین بردن تکلف در نثر / احیا کننده نثر پارسی / مهم‌ترین اثر: منشآت

درس دوم: پایه‌های آوایی ناهمسان

گاهی وزن‌های شعر پارسی از نظم همسان پیروی نمی‌کند. در این گونه وزن‌ها، وزن واژه‌ها ناهمگون و غیر تکراری اند اما موسیقی دلنشینی به همراه دارد.

وزن واژه‌های مهم:

مفاعیلن	مستفعلن	فعلاتن	فاعلاتن
فعلاتن	مفاعلن	فع لن	فاعلن
فعولن	مفعولن	فَعِلن	مفتعلن
فاعلاتُ	فَعَلاتُ	مفاعیلُ	مفعولُ

چگونه وزن را پیدا کنیم؟

با توجه به درک آهنگ و موسیقی بیت، پایه‌ها را مشخص و وزن شعر را تعیین می‌کنیم؛ اگر از طریق حافظه شنیداری نتوانستیم وزن شعر را مشخص کنیم، هجا‌های بیت را به صورت تکراری یا همسان یک پایه‌ای دسته بندی می‌کنیم؛ در صورتی که نظمی همسان حاصل نشد، آن را با نظم همسان دولختی می‌سنجیم؛ یعنی هجاها را به صورت ۴ تایی ۳ تایی یا ۳ تایی ۴ تایی برش می‌زنیم. اگر نظم برش‌های آوایی بیت، با هیچ‌یک از این شیوه‌ها ممکن نبود، پایه‌ها را با نظمی ناهمسان جدا می‌کنیم و وزن بیت را مشخص می‌نماییم.

نکته برای ۲۰: در تعیین مرزبندی همیشه وزن همسان بر ناهمسان ارجحیت دارد.

مثال: باز این چه شورش است که در خلق عالم است؟ / باز این چه نوحه و چه عزا و چه ماتم است؟

پایه‌های آوایی	با زین چ	شو ر شَس ت	کِ دَر خَل قِ	عَا لَ مَس ت
پایه‌های آوایی	با زین چ	نُوح وُ چ	عَ زَا وُ چ	مات مَس ت
نشانه‌های هجایی	U --	U - U-	U - -U	-U-
وزن	مفعول	فاعلات	مفاعیل	فاعلن

درس سوم: مراعات نظیر تلمیح تضمین

آوردن گروهی از واژگان در سخن که باهم ارتباط معنایی غیر از تضاد داشته باشند.

مثال: با لب خشک و دل سوخته و دیده تر

مراعات نظیر در کلمات: لب، دل، دیده

باغ باران خورده می‌نوشید نور / لرزشی در سبزه‌های تر دوید

مراعات نظیر در کلمات: باغ، باران، سبزه

در دکان به چه رونق بگشاید عطار

باد بوی سمن آورد و گل و سنبل و بید

مراعات نظیر در کلمات: سمن، گل، سنبل، بید

تلمیح در لغت چیست؟

در لغت به معنای اشاره کردن باد چشم و ابرویه داستان، آیه، حدیث و ضرب‌المثل در کلام. در واقع گنجاندن یک مفهوم بلند در سخن کوتاه. مثال:

یوسف گم‌گشته باز آید به کنعان غم مخور (اشاره به داستان حضرت یوسف)

چه باک از موج و بحر آن را که باشد نوح کشتیبان

چه غم دیوار امت را که دارد چون تو پشتیبان

(اشاره به داستان حضرت نوح)

بادی که در زمانه بسی شمع‌ها بکشت هم بر چراغدان شما نیز بگذرد

(اشاره به آیه کل شیء هالک الا وجهه)

تضمین چیست؟

تضمین در لغت به معنای ضمانت کردن است. آوردن آیه، حدیث، مصراع، بیت، یا سخن دیگری را در شعر یا کلام. مثال: بهر این فرمود رحمان ای پسر / «كُلُّ يَوْمٍ هُوَ فِی شَأْنٍ» ای پسر (تضمین آیه قرآن)

گفتی به روزگاران مهری نشسته / گفتم بیرون نمی توان کرد حتی به روزگاران (تضمین از سعدی)

درس چهارم: سبک شناسی قرن‌های دوازدهم و سیزدهم (دوره بازگشت و بیداری)**سبک شعر در دوره بیداری****زبانی:**

- ✓ بارزترین شاخصه: سادگی و روانی و قابل فهم تر بودن شعر برای عوام و بیان محاوره‌ای شعر
- ✓ گروهی از شاعران به زبان گذشته پایدار ماندند (ملک‌الشعرا بهار) و گروهی به زبان کوچه و بازاری روی آوردند (عارف قزوینی، اشرف الدین گیلانی)
- ✓ گسترش دایره واژگانی شعر به دلیل ارتباط با اروپا و ظهور علوم و فنون جدید و ورود اصلاحات بیگانه
- عوامل کم توجهی کاربرد جمله‌ها و ترکیب‌های زبانی: گرایش به محتوا / عدم تسلط بر ادبیات کهن / با شتاب سرودن شعر برای آگاه سازی مردم و انتشار در روزنامه

ادبی:

- ✓ استفاده از قالب های قصیده و مثنوی (ادیب‌الممالک فراهانی و ملک‌الشعرا بهار) مستزاد، چهارپاره و استفاده از ترانه و تصنیف.
- ✓ پایبند نبودن شاعرانی که به زبان مردمی شعر می‌گفتند به آرایه‌های بیانی و بدیعی
- ✓ پایبند بودن گروه سنت‌گرا به موسیقی و عروض

فکری:

- ✓ تغییر نگرش شاعران و نویسندگان به دنیای بیرون و تغییر نگاه از کلی‌نگری و ذهنیت‌گرایی به جزئی‌نگری و عینیت‌گرایی
- ✓ شاخص‌ترین درونمایه‌های عصر بیداری: آزادی (مترادف با دموکراسی غربی) / مردم دارای حق و اختیار هستند) وطن (سرزمین با مشترکات قومی، فرهنگی و زبانی / مورد توجه ملک‌الشعرا، دهخدا و ادیب‌الممالک) قانون (بنیادی‌ترین تفکر و خواست مشروطه خواهان) تعلیم و تربیت جدید، توجه به مردم (از بارزترین ویژگی ادبیات بیداری، ابوالقاسم لاهوتی و فرخی یزدی از شاعران این حوزه) دانش‌ها و فنون نوین

سبک نثر:**زبانی:**

- ✓ کمتر شدن واژه‌ها و ترکیب‌های عربی نا آشنا و وارد شدن لغات انگلیسی ترکی و فرانسوی
- کاهش عبارت‌های وصفی دور و دراز و لفظ پردازی‌های بیجا

✓ نثر ساده و قابل فهم

ادبی:

- ✓ کنار گذاشتن قید و بند های نثر مصنوع و فنی و همچنین گزارشی و ساده شدن متن
- ✓ یکی از ضعف های تکنیکی: حضور راوی سوم شخص
- ✓ نوشتن داستان مطابق با ذوق عامه

فکری:

- ✓ گسترش نثر با هدف نوگرایی، تجددخواهی و آزادی‌طلبی با هدف تأثیر بر عامه مردم
- ✓ طنز سیاسی اجتماعی از شاخه های مهم نثر
- ✓ موضوع دشمنی با استعمار و استبداد در روزنامه‌ها
- ✓ حقوق مدنی زنان از جمله موضوعات مورد توجه نویسندگان در کنار تعلیم و تربیت

درس پنجم: اختیارات شاعری ۱

گاهی تناسب آوایی دچار ناهماهنگی می‌شود و شاعران برای رفع این ناهماهنگی‌ها از قابلیت‌هایی استفاده می‌کنند که به آن **اختیارات شاعری** می‌گویند. اختیارات شاعری به دو نوع زبانی و وزنی تقسیم می‌شوند.

☐ اختیارات زبانی

اختیاراتی است که شاعر با نحوه بیان و شیوه تلفظ خود اعمال می‌کند.

نوع اول: حذف همزه

اگر پیش از همزه آغاز هجا، صامتی بیاید (همزه، بین یک صامت و یک مصوت قرار گیرد) می‌توان آن را حذف کرد. مثال:

گفت: ای پسر این نه جای بازی است / بشتاب که جای چاره‌سازی است

مصرع اول: حذف همزه هجای دوم و پنجم و دهم مصرع دوم: هجای دهم

پایه‌های آوایی	گُف تِی پِ	سَ رینَ نَ جا	یِ با زیست
پایه‌های آوایی	بِش تا ب	کِ جا یِ چا	رِ سا زیست
نشانه‌های هجایی	U - -	-U- U	- U
وزن	مَفْعُولُ	مَفَاعِلُنْ	فَعُولُنْ

نوع دوم: تغییر کمیت هجاها

الف) بلند تلفظ کردن مصوت‌های کوتاه: گاهی اوقات شاعر باید کسره اضافه و «و» (ضمّه) عطف یا ربط و نیز مصوت‌های کوتاه پایان کلمه را بلند به حساب آورد.

ب) کوتاه تلفظ کردن مصوت‌های بلند: در کلماتی که به مصوت بلند /و/ و /ای/ ختم می‌شوند، اگر بعد از آن مصوت‌ها، مصوتی بیاید، شاعر اختیار دارد که مصوت‌های بلند /و/ و /ای/ را کوتاه تلفظ کند.

🎨 میان دو مصوت، صامت «ی» قرار می‌گیرد که آن را «ی» میانجی می‌نامند.

مثال: فریاد که در رهگذر آدم خاکی / بس دانه فشانند و بسی دام تنیدند (اختیار: بلند تلفظ کردن مصوت‌های کوتاه در هجای نهم)

پایه‌های آوایی	فر یا د	کِ دَر رَه گُ	ذَرِ آ دَ	مِ خا کی
پایه‌های آوایی	بس دا نِ	فِ شان دَن د	بِ سی دا م	تَ نی دَنَد
نشانه‌های هجایی	U --	U -- U	U -- U	-- U
وزن	مَفْعُولُ	مَفَاعِلُ	مَفَاعِلُ	فَعُولُنْ

خَلَد گر به پا خاری آسان برآید / چه سازم به خاری که در دل نشیند؟

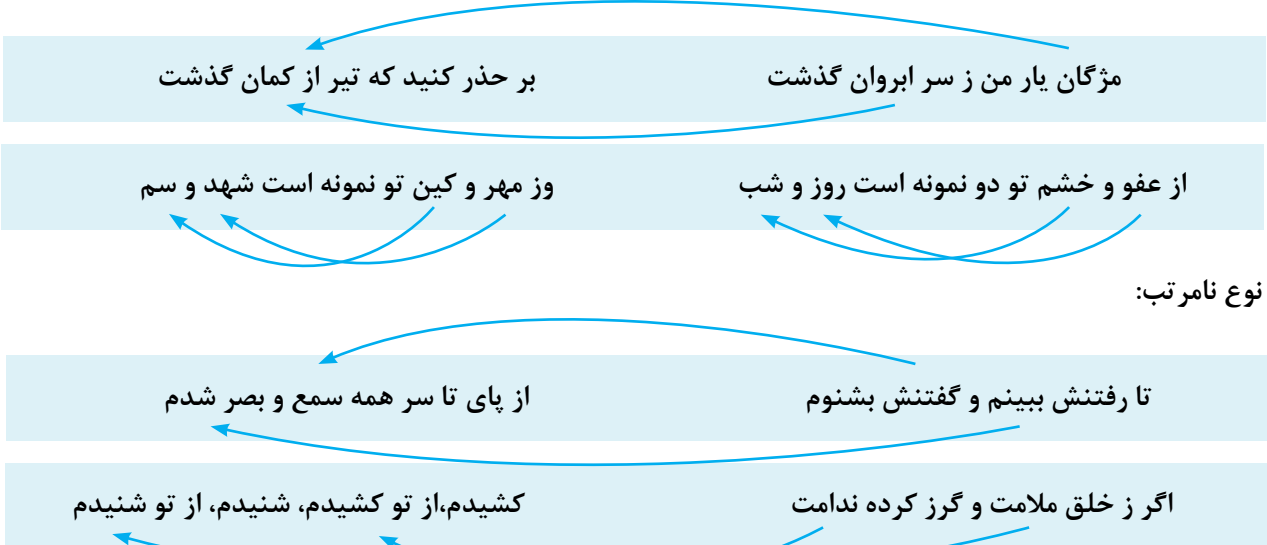
پایه‌های آوایی	خَ لَد گَر	بِ پا خا	رِی یا سان	بَ را یَد
پایه‌های آوایی	چَ سا زَم	بِ خا ری	کِ دَر دِل	نِ شی نَد
نشانه‌های هجایی	U --	U --	U --	U --
وزن	فَعُولُنْ	فَعُولُنْ	فَعُولُنْ	فَعُولُنْ

درس ششم: لف و نشر، تضاد و متناقض‌نما

لف و نشر چیست؟

لف، در لغت به معنی پیچیدن و نشر به معنی بازکردن و گسترده‌تر شدن است. آوردن چند کلمه که از نظر معنی به یکدیگر وابسته‌اند را لف و نشر می‌گویند. کلماتی که در بخش اول می‌آیند، « لف » و کلماتی که به عنوان توضیح در بخش دوم می‌آیند، « نشر » نام دارند. لف و نشر به دو بخش مرتب و نامرتب یا مشوش تقسیم می‌شود.

نوع مرتب:

نوع نامرتب:

تضاد چیست؟

استفاده از دو واژه در سخن که از نظر معنی، عکس یا ضد یکدیگر باشند یا ضد هم به حساب آیند.

مثال:

پس سخن کوتاه باید؛ والسلام

در نیابد حال پخته هیچ خام

پارادوکس: آوردن و جمع دو واژه یا دو معنی متناقض در سخن است؛ چنان که جمع آنها در زبان محال باشد و آفریننده زیبایی شود.

مثال:

این چنین ساکن روان که منم

کی شود این روان من ساکن

دست غریق یعنی فِیاد بی صدایم

گوش ترحمی کو کز ما نظر نپوشد

درس هفتم: تاریخ ادبیات قرن چهاردهم

□ دوره معاصر تا قبل از انقلاب اسلامی:

منظور از ادبیات معاصر آثار ادبی هستند که پس از مشروطیت پدید آمده‌اند.

✓ رواج تجدد و نوگرایی در ابعاد مختلف زندگی مردم و پیدایش شعر معاصر ایران و گسترش آن، با رویدادهایی مانند انقلاب مشروطیت، پایان سلسله قاجار و سلطنت رضا شاه.

✓ مورد توجه قرار گرفتن نوآوری‌ها، اندیشه‌های باستان‌گرا و گاهی گرایش به شعرهای ترجمه‌ای

✓ **پیشگامان شعر نو:** تقی رفعت، بانو شمس کسمایی، ابوالقاسم لاهوتی، جعفر خامنه‌ای و در نهایت نیما یوشیج

✓ متحول کردن زبان، تخیل، احساس، معنی، فرم و ساختار شعر توسط نیما

✓ شروع واقعی شعر نو را از سال ۱۳۰۰ یعنی اندکی پیش از به سلطنت رسیدن رضاخان

□ تقسیم‌بندی شعر تا سال ۱۳۵۷ بر اساس رویدادهای سیاسی اجتماعی:

✓ **دوره اول:** دوره سلطنت رضا خان (از سال ۱۳۰۴ تا شهریور ۱۳۲۰) را دوره درخشش نیما و جدال بر سر شعر کهنه و نو می‌دانند. انتشار اشعار نیما در نشریات سخن و روزگار نو

✓ **دوره دوم:** از آغاز حکومت محمدرضا تا کودتای ۲۸ مرداد ۱۳۳۲ / فضای سیاسی آزادتر نسبت به قبل / تشکیل شدن اولین کنگره نویسندگان

✓ **دوره سوم:** از کودتای ۲۸ مرداد ۱۳۳۲ تا قیام ۱۵ خرداد ۱۳۴۲ / ادامه یافتن شعر نو تغزلی و تقویت از طرف دولت/پیدا شدن سرخوردگی در روشنفکران و شعرا و رواج جریان سمبولیسم اجتماعی یا شعر نو حماسی / استبداد مجدد حاکمیت

✓ **دوره چهارم:** از سال ۱۳۴۲ تا ۱۳۵۷ / دوره کمال جریان‌های ادبی / مضمون شعر بیشتر نقد اجتماعی

□ شاعران معاصر:

پروین اعتصامی: بانوی مشهور شعر پارسی / شعر سرودن در قصیده به سبک ناصر خسرو به روانی و لطافت سعدی / اوج سخن

پروین در قطعات او و به شیوه انوری و سنایی / متمایز شدن او از دیگران به سبب شکل تصرف وی در مضامین و کیفیت ارائه

سیدمحمدحسین بهجت تبریزی (شهریار): از بزرگ‌ترین شاعران غزل سرا معاصر / منظومه حیدر بابایه سلام به زبان ترکی /

تاثیراز حافظ

علی اسفندیاری: بنیانگذار و پدر شعر نو/ استفاده از واژگان روزمره و عامیانه و ترکیب‌های تازه / منظومه افسانه به عنوان بیانیه شعر نو/ مهم‌ترین ویژگی‌های شعر: تغییر در آوردن جایگاه قافیه، نگاه نو و نگرش عاطفی به واقعیات ملموس، سیر آزاد تخیل، نزدیکی به ادبیات نمایشی

تثبیت جریان نوگرایی او با سرایش ققنوس

مهدی اخوان ثالث: یکی از موفق‌ترین رهروان شعر نیمایی/ ویژگی شعرهای او: بیان روایی و داستانی، حماسی بودن زبان، کهن‌گرایی، به‌کارگیری ترکیبات زیبا و خوش‌آهنگ و برخی از کاربردهای نحوی سبک خراسانی/ شعر اجتماعی و منعکس‌کننده حوادث زندگی مردم

نثر دوره معاصر

- ✓ گراییدن به نثر ساده به سبب آثار ترجمه شده اروپایی
- ✓ ایجاد زمینه‌های گرایش به رمان نویسی و نثر داستانی به معنای نوین آن توسط عبدالرحیم طالبوف و زین‌العابدین مراغه‌ای با سفرنامه‌های خیالی
- ✓ نخستین رمان تاریخی: شمس و طغرا از محمد باقر میرزا خسروی/ رمان اجتماعی: تهران مخوف از مرتضی مشفق کاظمی/ نثر داستانی: یکی بود یکی نبود از سید محمدعلی جمال‌زاده / نمایشنامه: جعفرخان از فرنگ برگشته از حسن مقدم
- ✓ نویسندگان نسل اول: بزرگ علوی (چشم‌هایش) / صادق هدایت (سگ ولگرد) / صادق چوبک (تنگسیر)
- ✓ نسل بعدی آنچه که از قبل بود را با شیوه‌های غربی به دست آمده تلفیق کردند.
- ✓ مثال: مدیر مدرسه جلال آل احمد و سووشون سیمین دانشور
- ✓ شروع دوران مقاومت از مبارزات ملی شدن صنعت نفت و بعد قیام ۱۵
- ✓ **ویژگی نثر دوران مقاومت:** روی آوردن به داستان کوتاه، ترجمه آثار داستانی آمریکای لاتین و همدردی با ستم‌کشیدگان دنیا و کثرت نویسندگان

نکته نوشتن تدریجی داستان در فارسی به سبب ترجمه رمان‌های اروپایی و آشنایی با تحقیقات اروپایی‌ها باعث تغییر روش تاریخ نویسی در مسائل ادبی شد.

شاخص‌ترین نویسندگان دوره مقاومت: احمد محمود (همسایه‌ها) / علی محمد افغانی (شوهر آهوخانوم) / هوشنگ گلشیری (بره گمشده راعی) / امین فقیری (دهکده پرملال)

نویسندگان دوره معاصر:

سید محمدعلی جمال‌زاده: آغازگر داستان نویسی فارسی نوین با «یکی بود یکی نبود»/ توجه زیاد به سبک نویسندگی و کاربرد کلمات عامیانه/ سایر آثار: راه آب نامه و تلخ و شیرین

جلال آل احمد: اولین داستان او داستان زیارت/ مشهورترین داستان بلند او مدیر مدرسه به‌کار بردن نثر تلگرافی در آن/ آثار: دید و بازدید، سه تار، خسی در میقات و ارزیابی شتاب‌زده

سیمین دانشور: اولین تجربه داستان نویسی او: آتش خاموش. دیگر آثار: شهری چون بهشت و سووشون

دوره انقلاب اسلامی:

- ✓ فعالیت و جنبش‌های سیاسی اجتماعی فرهنگی بعد قیام ۱۵ خرداد
- ✓ شکل گرفتن نوعی جدیدی از ادبیات با نام ادبیات انقلاب اسلامی که سرآغاز آن قبل از سال ۱۳۵۷ بود.

شعر دوره انقلاب:

✓ به کار گرفتن مفاهیمی سرچشمه گرفته از اندیشه‌های اسلامی و مذهبی و مکتب انقلابی. مهم‌ترین موضوعات: جهاد شهادت، ایثار، آزادی و عشق

✓ درونمایه شعر: محکوم کردن استبداد/ ستایش آزادی/ امیدواری و ترسیم افق‌های روشن/ تکریم شهدا و شهادت/ طرح اسوه‌های تاریخی

✓ طبع آزمایشی شاعران در غزل مثنوی، رباعی، دو بیتی، نیمایی، سپید

سه شافه ادبیات معاصر:

۱ شاعرانی که با ارزش‌ها و مفاهیم بعد از انقلاب هماهنگ شدند و به عنوان جریان کمال یافته و پیشکسوت شناخته می‌شوند. مانند حمید سبزواری، قیصر امین‌پور و سیدعلی موسوی گرمارودی

۲ شاعرانی که به همان روال گذشته ادامه دادند و متأثر از ادبیات جهان بودند. مانند هوشنگ ابتهاج/ حسین منزوی/ محمد افغانی

۳ شاخه جوان ادبیات بعد انقلاب بودند که به اندیشه‌های انقلابی پرداختند. مانند سلمان هراتی و علیرضا قزوه با شروع جنگ، موضوعات مبارزه، دفاع، ایثار، شهادت و پایداری رواج یافت و فرهنگ دفاع مقدس وارد شعر شد.

شاعران دوره انقلاب:

قیصر امین‌پور (در کوچه آفتاب / تنفس صبح آینه‌های ناگهان ظهر روز دهم / طوفان در پرانتز / بی‌بال پریدن)، سیدعلی موسوی گرمارودی (صدای سبز / خواب ارغوانی / برآشفتن گیسوی تاک / گوشواره عرش) سلمان هراتی: از آسمان سبز / از این ستاره تا آن ستاره / دری به خانه خورشید)

نثر در دوره انقلاب اسلامی:

✓ در نثر برخلاف شعر، جایگاه نسل جوان کم‌رنگ‌تر است و نویسندگان موفق بیشتر پیشکسوتان هستند.

✓ گرایش شدید به آثار سیاسی اجتماعی و انقلابی و در نتیجه رونق فضای نشر و نگارش

✓ به وجود آمدن دو جبهه مذهبی و حامی نظام و دیگری نویسندگان دگراندیش

✓ رشد چشمگیر خاطره نگاری و زندگینامه نویسی در دهه هفتاد

نویسندگان دوره انقلاب: علی موذنی (ظهور / سفر ششم / ملاقات در شب آفتابی / دلاویزتر از سبز) سیدمحمد شجاعی (بدوک / ضیافت / جای پای خون / کشتی پهلو گرفته)

درس هشتم: اختیارات شاعری ۲ (وزنی)

اختیاری که به وزن و آهنگ شعر مربوط شود اختیار وزنی است.

انواع اختیارات وزنی:

بلند بودن هجای پایان مصراع: هجای پایانی مصراع همواره بلند محسوب می‌شود.

آوردن فاعلاتن به جای فعلاتن: فقط در رکن اول می‌توان به جای فعلاتن از فاعلاتن استفاده کرد و عکس آن درست نیست.

یار با ماست چه حاجت که زیادت طلبیم / دولت صحبت آن مونس جان ما را بس

۳. ابدال: می‌توان به جای دو هجای کوتاه کنار هم یک هجا بلند بیاوریم. مثال: به جای فَعْلَن، فع لن بیاوریم. هر گاه تعداد هجاهای

مصراع کمتر از مصراع دیگر باشد، احتمالاً ابدال است. در این صورت، دو هجای کوتاه یک مصراع، معادل هجای بلند مصراع دیگر

قرار می‌گیرد. اختیار شاعری ابدال در دو هجای ما قبل آخر بسیار رایج است.

نکته برای ۲۰: در ارکانی مانند، مفتعلن (-UU-)، فعلاتن (-UU) و مستفعل (UU-) کاربرد آن کم است، یعنی شاعر می تواند بنا به ضرورت به جای هریک از اینها مفعولن بیاورد؛ اما معیار تعیین وزن شعر دو هجای کوتاه است.

پایه‌های آوایی	یار با ما	ست چ حا جت	کِ زی یا دت	طَل بيم
پایه‌های آوایی	دَل تِ صُح	بَ تِ آنِ مو	نِ سِ جانِ ما	را بَس
نشانه‌های هجایی	- - U -	-- UU	- - UU	- UU
وزن	فاعلاتن (فعلاتن)	فعلاتن	فعلاتن	فعلن

اختیار وزنی: در اولین پایه آوایی مصراع نخست و دوم به جای فعلاتن، فاعلاتن آورده است. / هجای پایانی مصراع نخست را کشیده آورده است. / ابدال: در پایه آوایی چهارم مصراع دوم به جای فعلن، فع لن آورده است.
 قلب: شاعر به ضرورت وزن می‌تواند یک هجای بلند و یک هجای کوتاه کنار هم را جابه‌جا کند. کاربرد این اختیار شاعری کم است.
 کیست که پیغام من به شهر شروان برد / یک سخن از من بدان مرد سخندان برد

پایه‌های آوایی	کی ست کِ پی	غا مِ من	بِ شَه رِ شر-U	وان بَ رَد
پایه‌های آوایی	پِک سِ خَ نَز	مَنْ بَ دان	مَر دِسُ خَن	دان بَ رَد
نشانه‌های هجایی	-UU-	-U-	-UU-	-U-
وزن	مفتعلن	فعلن	مفتعلن	فعلن

اختیار وزنی: قلب: سخنور در پایه آوایی سوم مصراع نخست به جای مفتعلن، مفاعلن آمده است.

درس نهم: اغراق، ایهام و تناسب

اغراق چیست؟

در لغت به معناس سخت کشیدن کمان است. زیاده روی در توصیف و مدح موضوعی به طوری که از حد معمول خارج شوند و زیبایی آفرین باشد، می‌گویند.
 مثال:

کز سنگ ناله خیزد وقت وداع یاران

بگذار تا بگیریم چون ابر در بهاران

گریه زیاد به خاطر دوری و فراق

تو گفתי بدرید دشت نبرد

خروش آمد از باره‌ی هر دو مرد

از فریاد اسب‌ها، گویی میدان نبرد از هم شکافته شد.

ایهام چیست؟

در لغت به معنای در وهم و گمان افکندن است. هر گاه دو معنای یک واژه را بتوان درون بیت یا عبارت جایگذاری کرد و از هر دو معنا بیت یا عبارت معنادار به دست آید آن واژه «ایهام» دارد.

نکته برای ۲۰: کلمه‌ای که ایهام دارد باید در حالت کلی دو یا چند معنا داشته باشد.

مثال:

حالیا چشم جهانی نگران من و توست

روزگاری شد و کس مرد ره عشق ندید

نگران و مضطرب / بیننده

ای بی خبر ز لذت شرب مدام ما

ما در پیاله عکس رخ یار دیده‌ایم

همیشگی / شراب

ایهام تناسب چیست؟

آوردن واژه‌ای است با دو معنی که یک معنای آن مورد نظر و پذیرفتنی است و معنای دیگر که مورد نظر نیست با بعضی از اجزای کلام تناسب دارد.

مثال:

حال هجران تو چه دانی که چه مشکل حالی است

ماهیم این هفته برون رفت و به چشمم سالی است

ماه به منظور معشوق اما با هفته و سال تناسب دارد.

ز شمع روی تو اش چون رسید پروانه

به مژده جان به صبا داد شمع در نفسی

۱. اجازه ۲. حشره که با شمع تناسب دارد.

درس دهم: سبک‌شناسی دوره معاصر و انقلاب اسلامی

شعر ادبیات معاصر:

ویژگی زبانی:

وارد شدن لغات و ترکیبات امروزی / باز بودن دست شاعر برای همه واژه‌ها / سادگی و روانی زبان شعر

ویژگی ادبی:

تغییر در قالب‌های شعری / وارد شدن آرایه‌های بیانی و بدیعی به صورت طبیعی / رعایت نشدن تساوی طولی و عرضی مصرع‌ها / ابهام و معنی‌گریزی / جدید و نو بودن صور خیال / گرایش به نماد / انتخاب درست وزن متناسب با زبان شعر

ویژگی فکری:

معشوق زمینی / تفکر دنیوی و زمینی / تنوع موضوع / لحن صمیمانه و متواضعانه / کاهش مدح و ذم و هجو

نثر:

✓ سطح زبانی: راه یافتن واژه‌های اروپایی و کاسته شدن از لغات عربی / وارد شدن کنایات و اصطلاحات عامیانه به نثر داستانی / تحت تأثیر محاوره اقشار اجتماعی / حذف افعال و بهم ریختن ساختار نحوی جمله

✓ سطح ادبی: توصیف پدیده‌ها به صورت عینی، کوتاه، بیرونی و مشخص / متنوع بودن قالب داستانی / وجود داشتن سبک‌های متفاوت مثل سبک هدایت

✓ سطح فکری: تنوع مضمون / نگارش رمان‌های تاریخی، سیاسی، علمی / رد پای اساطیر در داستان‌نویسی / وجود مکتب‌های فلسفی و ادبی / موضوعات: عشق، انسان، نفت، مسائل زنان و..

سبک‌شناسی دوره انقلاب اسلامی

شعر

✓ سطح زبانی: نزدیک بودن زبان و واژگان قصاید به سبک خراسانی / باستان‌گرایی و علاقه به واژگان کهن / آشنایی‌زدایی زبانی و در نتیجه روی آوردن به مفاهیم انتزاعی

✓ سطح ادبی: مورد توجه قرار گرفتن قالب‌های سنتی / تمایل به تقلید از سبک عراقی و خراسانی / گرایش به خیال‌بندی / راه پیدا کردن نماد و تمثیل به شعر

✓ سطح فکری: توجه به فرهنگ عاشورایی / وجود روح حماسه و عرفان / روی آوردن به مفاهیم انتزاعی / اصلی‌ترین درونمایه شعر فرهنگ دفاع مقدس

نثر

✓ سطح زبانی: زبان عامیانه / ادامه ساده‌نویسی / وارد شدن واژه‌های برگرفته از فرهنگ اسلامی

✓ سطح ادبی: گرایش به داستان‌های بلند در دهه ۵۰ تا پایان ۶۰ و گرایش به داستان‌های کوتاه از آغاز دهه ۷۰ به وجود آمدن داستانک نویسی در دهه هشتاد / گرایش به برخی قالب‌ها مانند: خاطره، سفرنامه، شرح حال و ..

✓ سطح فکری: تنوع موضوع / اندیشه حاکم در دهه اول سیاسی و بعد اجتماعی / مضامین آن اغلب درباره: بی‌توجهی به مادیات، دعوت به اخلاقیات، استکبارستیزی، شهادت و ایثار و.. / منعکس شدن چهره دین و دینداری در آثار

درس یازدهم: وزن در شعر نیمایی

نیما یوشیج برای رهایی از قوانین عروضی، شکل جدیدی از وزن را ایجاد کرد. او فراتر از تساوی هجا‌های هر دو مصرع رفت و دست شاعر را برای سرودن شعر باز گذاشت. در اینگونه شعر مصراع‌ها کوتاه و بلند است و غالباً تعداد نشانه‌های هجایی یک مصراع با مصراع دیگر برابر نیست. البته کوتاهی و بلندی مصراع‌ها در قالب مستزاد نیز مشاهده می‌شود.

مثال: چون درختی در صمیم سرد و بی ابر زمستانی / هرچه برگم بود و بارم بود؛ / هرچه از فرّ بلوغ گرم تابستان و میراث بهارم بود؛ / هرچه یاد و یادگارم بود، / ریخته است.

نامگذاری وزن‌ها:

هر که از وزن واژه‌ها در عروض سنتی اسمی دارد.

مفاعیلین: هزج فاعلاتن: رمل مستفعلن: رجز فعولن: متقارب

برای نام‌گذاری وزن‌ها به شیوه عروض عرب، بیت مبنای محاسبه است و در عروض سنتی به آن بحر می‌گوییم.

اگر ۸ پایه داشته باشد: مثنی
اگر ۶ پایه داشته باشد: مسدس
اگر هر ۴ پایه داشته باشد: مربع

اگر پایه آخر کامل باشد: سالم
اگر یک هجا از رکن پایانی حذف شود: محذوف

درس دوازدهم: حسن تعلیل حس‌آمیزی و اسلوب معادله

حسن تعلیل چیست؟

در معنای لغوی، دلیل و برهان نیک آوردن است. زمانی که شاعر یا نویسنده، یک دلیل غیر واقعی اما ادبی را برای موضوعی بیان کند، این آرایه پدید می‌آید.

مثال:

که اندر خاک می‌جویند ایام جوانی را

خمیده پشت از آن گشتند پیران جهان دیده

دلیل خمیدگی پشت سالمندان را دنبال جوانی گشتن می‌داند.

حاصل بی‌حاصلی نبود به جز شرمندگی

بید مجنون در تمام عمر، سر بالا نکرد

دلیل شکل ظاهری بید، شرمندگی از بی‌ثمری است.

حس آمیزی چیست؟

حس آمیزی، آمیختن دو یا چند حس است به گونه‌ای که با ایجاد موسیقی معنوی به تأثیر سخن بیفزاید و سبب زیبایی شود.

مثال: نجوای نمناک علف‌ها را می‌شنوم / شنیدن نجوا

بوی دهن تو از چمن می‌شنوم / رنگ تو ز لاله و سمن می‌شنوم / شنیدن بوی دهن

اسلوب معادله چیست؟

بیان یک مطلب در دو عبارت مستقل به طوری که یکی از طرفین، معادلی برای طرف دیگر باشد. زیبایی آفرینی اسلوب معادله بر پایه شباهت است.

مثال:

دانه چون در آسیاب افتد تحمل بایدهش

صبر بر جور فلک کن تا برآیی رو سفید

در میان شیر خالص موی رسوا می‌شود

عیب پاکان زود بر مردم هویدا می‌شود

برگ‌ها را می‌کند باد خزان از هم جدا

می‌شوند از سرد مهری دوستان از هم جدا

باکس طلایی:

۱. همزمان با سلطنت فتحعلی شاه، بازگشت به شیوه و الگوی شعری گذشتگان رونق یافت و میرزا عبدالوهاب نشاط، انجمن نشاط را تاسیس کرد و پس از آن انجمن خاقان به ریاست فتحعلی شاه در تهران تشکیل شد.
۲. عوامل موثر در سبک بازگشت: ۱ ارتباط مجدد اهل ذوق با ادب کهن به سبب تاراج کتابخانه اصفهان ۲ توجه دربار قاجار به شعر ۳ تضعیف جامعه براساس شکست ایران از روسیه
۳. صبا کاشانی، پرچمدار بازگشت ادبی و شاخص ترین شاعر دوره بازگشت است.
۴. عوامل بیداری مردم: جنگ های ایران و روس، توجه مردم به امکانات جدید جهانی، کوشش های عباس میرزا، اعزام دانشجویان به خارج، رواج روزنامه نویسی، تاسیس دارالفنون به فرمان امیرکبیر
۵. به ادبیاتی که گویای اوضاع سیاسی، اجتماعی و اقتصادی آن روزگار است، ادبیات بیداری یا مشروطه می گویند.
۶. مفاهیم ادبیات بیداری: آزادی / وطن / قانون خواهی / مبارزه با استبداد / استعمار / حقوق اجتماعی / برانگیختن احساسات ملی و میهنی / توجه به فراگیری علوم جدید / پیکار با بیگانه و بیگانه خواهی / انتقاد از ناپسامانی ها / نفی عقاید خرافی در جامعه و سخن از حقوق زنان
۷. برگزیدن زبان محاوره در شعر برای قابل فهم تر شدن و انتقال مفاهیم با زبان ساده و در نتیجه شکل گرفتن نهضت ساده نویسی همزمان با نهضت آزادی خواهی
۸. شاعران دوره بیداری: محمدتقی بهار، ادیب الممالک فراهانی، سید اشرف الدین گیلانی، ایرج میرزا، عارف قزوینی، فرخی یزدی، میرزاده عشقی
۹. پیشگامان نثر ساده: چون قائم مقام فراهانی، ناصرالدین شاه قاجار، عبدالرحیم طالبوف، میرزا آقاخان کرمانی، زین العابدین مراغه ای، علامه دهخدا
۱۰. مراعات نظیر: آوردن گروهی از واژگان در شعر یا نثر که باهم ارتباط معنایی داشته باشند / تلمیح: اشاره کردن به داستان آیه حدیث ضرب المثل در کلام. گنجاندن یک مفهوم بلند در سخن کوتاه / تضمین: آوردن آیه، حدیث، مصراع، بیت، یا سخن دیگری را در شعر یا کلام
۱۱. بارز ترین شاخصه زبانی دوره بیداری سادگی و روانی و قابل فهم تر بودن شعر برای عوام و بیان محاوره ای شعر بود.
۱۲. عوامل کم توجهی به ویژگی های زبانی مثل کاربرد جمله ها و ترکیب های زبانی: ۱- گرایش به محتوا ۲- عدم تسلط بر ادبیات کهن ۳- با شتاب سرودن شعر برای آگاه سازی مردم و انتشار در روزنامه
۱۳. تغییر نگرش شاعران و نویسندگان به دنیای بیرون و تغییر نگاه از کلی نگری و ذهنیت گرای به جزئی نگری و عینیت گرای.
۱۴. شاخص ترین درونمایه های عصر بیداری: آزادی (مترادف با دموکراسی غربی / مردم دارای حق و اختیار هستند) وطن (سرزمین با مشترکات قومی فرهنگی و زبانی / مورد توجه ملک الشعرا، دهخدا و ادیب الممالک) قانون (بنیادی ترین تفکر و خواست مشروطه خواهان) تعلیم و تربیت جدید، توجه به مردم (از بارز تریت ویژگی ادبیات بیداری، ابولقاسم لاهوتی و فرخی یزدی از شاعران این حوزه) دانش ها و فنون نوین
۱۵. یکی از ضعف های تکنیکی نثر دوره بیداری حضور راوی سوم شخص در متن است.
۱۶. اختیارات زبانی شامل: ۱ حذف همزه ۲ تغییر کمیت هجا ها
۱۷. پارادوکس: آوردن و جمع دو واژه یا دو معنی متناقض در سخن است؛ چنان که جمع آنها در زبان محال باشد و آفریننده زیبایی شود

۱۸. تضاد: استفاده از دو واژه در سخن که از نظر معنی عکس یا ضد یکدیگر باشند یا ضد هم به حساب آیند.

۱۹. لف و نشر: لف در لغت به معنی پیچیدن و نشر به معنی بازکردن و گسترده شدن است. کلماتی که در بخش اول می آیند، « لف » و کلماتی که به عنوان توضیح در بخش دوم می آیند، « نشر » نام دارند

درس اول: تاریخ ادبیات قرن های دوازدهم و سیزدهم (دوره بازگشت و بیداری)

۱. هر یک از ویژگی های شعری زیر مربوط به کدام شاعر دوره بیداری است؟ (خرداد ۹۸)

الف) شعرهای او که به زبان ساده و طنزآمیز در راه مبارزه با استبداد و عشق به وطن بود، در روزنامه «نسیم شمال» به چاپ می رسید
 ب) عرصه هنری وی تصنیف ها و ترانه های میهنی بود که در برانگیختن مردم و آزادی خواهی نقش بسیار موثر داشت.
 ج) وی از شعرهای غربی نیز ترجمه هایی منظوم پدید آورده است که در نوع ابتکاری محسوب می شود. قطعه «قلب مادر» یکی از آن نمونه هاست.

۲. کدام یک از جمله های زیر درست است؟ (شهریور ۹۹)

الف) فتحعلی خان صبای کاشانی، پرچمدار بازگشت ادبی است
 ب) میرزاده عشقی «پرچمدار بازگشت ادبی است»

۳. کدام یک از عبارت های زیر درست و کدام یک نادرست است؟ (خرداد ۱۴۰۱)

الف) شعرهای سید اشرف الدین گیلانی در راه مبارزه با استبداد و عشق به وطن در روزنامه قرن بیستم چاپ می شد
 ب) شاعران دوره بازگشت از این جهت اهمیت دارند که توانستند زبان شعر را از آن حالت سستی که در اواخر سبک هندی در شعر به وجود آمده بود، نجات بخشند.

۴. جاهای خالی را با واژه مناسب کامل کنید. (خرداد ۹۸)

الف) قائم مقام فراهانی احیا کننده نثر فارسی است و ..... مهم ترین اثر اوست.

ب) در دوره بیداری، ادبیات (به ویژه شعر) برای آن که بتواند با توده مردم ارتباط برقرار کند، زبان ..... را برگزید

۵. همه گزینه ها، به جز گزینه ..... از «آثار پژوهشی» محمدتقی بهار است؟ (شهریور ۱۴۰۲)

الف- تاریخ تطوّر نظم فارسی

ب- سبک شناسی

پ- تاریخ بیداری ایرانیان

ت- تاریخ مختصر احزاب سیاسی ایرانیان

۶. کدام عبارت معرّف «فرّخی یزدی» است؟ (خرداد ۱۴۰۲)

الف) وی توانست با اشعار ساده و عامیانه اش که طنزآمیز هم بود، در میان مردم جایگاه مناسبی پیدا کند.

ب) تحت تأثیر شاعران گذشته، به ویژه مسعود سعد و سعدی بود و آشنایی با سعدی طبع وی را شکوفا ساخت

۷. در متن زیر، یک واژه نادرست به کار رفته است، درست آن را بنویسید. (خرداد ۱۴۰۰).

عرصه هنر عارف قزوینی تصنیف‌ها و ترانه‌های میهنی‌ای بود که در برانگیختن مردم و آزادی خواهی نقش بسیار مؤثری

داشت. او مضامین طنز و ستیز با نادانی را با آوازی زیبا و پرشور می‌خواند.

۸. عبارت (او از پیشگامان نثر جدید فارسی است، او در نثر ساده و عامیانه، نقش مؤثری داشت. "امثال و حکم" یکی از

آثار اوست) چه کسی را معرفی می‌کند؟ (دی ماه ۱۴۰۱)

پاسخ‌ها :

سوال ۱: الف : سید اشرف الدین گیلانی   ب: ایرج میرزا

سوال ۲: گزینه الف

سوال ۳: الف: نادرست   ب: درست

سوال ۴: الف: منشات   ب : محاوره

سوال ۵: گزینه پ

سوال ۶: گزینه ب

سوال ۷: به جای طنز واژه وطن دوستی درست است.

سوال ۸: علامه علی اکبر دهخدا

درس دوم : پایه های آوایی ناهمسان

۹. وزن کدام بیت ناهمسان است؟ آن را مشخص کنید. (خرداد ۹۸)

سعدی نظر از رویت کوتاه نکند هرگز   و روی بگردانی، در دامن آویزد

از کرده خویشتن پشیمان   جز توبه ره دگر ندانم

۱۰. وزن سومین پایه آوایی، در بیت زیر چیست؟ (شهریور ۱۴۰۲)

اگر چه حُسن فروشان به جلوه آمده اند   کسی به حُسن و ملاحظت به یار ما نرسد

۱۱. نشانه‌های هجایی کدام گزینه را می‌توان به دوگونه، جدا و سازماندهی کرد؟ وزن هر دو گونه آن را بنویسید (شهریور ۱۴۰۲).

الف- هر که تأمل نکند در جواب   بیشتر آید سخنش، ناصواب

ب- زین خَلقِ پرشکایتِ گریان شدم ملول   آن‌های هوی و نعره مستانم آرزوست

۱۲. برای بیت زیر کدام وزن ، ترجیح دارد؟ (شهریور ۹۹)
 دل نیست کبوتر که چو برخاست نشیند   از گوشهٔ بامی که پریدیم ، پریدیم
 الف (مفعولُ مفاعیلُ مفاعیلُ فعولن   ب) مستفعلُ مستفعلُ مستفعلُ مستف
۱۳. کدام یک از ابیات زیر، دو برش آوایی ندارد؟ (با دو وزن خوانده نمی شود) (دی ۱۴۰۰)
 الف) از کردهٔ خویش تن پشیمانم   جز توبه ره دگر نمی دانم
 ب) درد عشقی کشیده ام که مپرس   زهر هجری چشیده ام که مپرس
۱۴. کدام یک از ابیات زیر، با بیت " بنمای رخ که باغ و گلستانم آرزوست / بگشای لب که قند فراوانم آرزوست " هم وزن است؟ دی ۹۹
 الف) آب زیند راه را هین که نگار می رسد   مژده دهید باغ را بوی بهار می رسد
 ب) دست از مس وجود چو مردان ره بشوی   تا کیمیای عشق بیابی و زر شوی
۱۵. بیت " دی شیخ با چراغ همی گشت گرد شهر / کز دیو و دد ملولم و انسانم آرزوست " بر وزن " مستفعلن مفاعل مستفعلن فعل " است. برش آوایی دوم این بیت کدام یک از موارد زیر است؟ (خرداد ۱۴۰۱)
 الف) فاعلاتن مفاعِلن فعلن   ب) مفاعِلن فعلاتن مفاعِلن فعلن
 ج) مفعول مفاعِلن مفاعِلین   د) مفعول فاعلاتن مفاعیل فاعِلن

پاسخ ها:

سوال ۹: گزینه ب

سوال ۱۰: مفاعِلن

سوال ۱۱: گزینه ب / مستفعلن مفاعل مستفعلن فعل یا مفعول فاعلات مفاعیل فاعِلن

سوال ۱۲: گزینه ب

سوال ۱۳: گزینه ب

سوال ۱۴: گزینه ب

سوال ۱۵: گزینه د

درس سوم : مراعات نظیر تلمیح تضمین

۱۶. در بیت زیر آرایه تضمین را مشخص کنید. حافظ از کدام شاعر تضمین کرده است؟ (خرداد ۹۸)

خیز تا خاطر بدان ترک سمرقندی دهیم / کز نسیمش بوی جوی مولیان آید همی

۱۷. در کدام یک از بیت های زیر آرایه ادبی «تضمین» به کار رفته است؟ (شهریور ۱۴۰۲)

الف- بیستون بر سر راه است مباد از شیرین / خبری گفته و غمگین دل فرهاد کنید

ب- حافظ از جور تو حاشا که بگرداند روی / من از آن روز که در بند توام آزادم

۱۸. در کدام گزینه دانسته تاریخی در آرایه « تلمیح » متفاوت است؟ (شهریور ۹۸)

الف) یوسف به این رها شدن از چاه دل مبند / این بار می برند که زندانی ات کنند

ب) ای پریشان گوی مسکین پرده دیگر کن / پور دستان جان ز چاه نابردار درنخواهد برد

ج) عزیز مصر به رغم برادران غیور / زعفر چاه برآمد به اوج ماه رسید

۱۹. با توجه به سروده زیر، به پرسش ها پاسخ دهید. (خرداد ۱۴۰۲).

چه زخم چو نای هر دم ز نوای شوق او دم / که لسان غیب خوشتر بنوازد این نوا را

همه شب در این امیدم که نسیم صبحگاهی / به پیام آشنایی بنوازد آشنا را

الف) چگونه درمی یابیم بخشی از این سروده از «حافظ» است؟ ب) این کاربرد باعث پیدایی کدام آرایه شده است؟

۲۰. « تلمیح » به کار رفته در بیت زیر را بنویسید (دی ۱۴۰۱).

آن کسی را که در این مُلک سلیمان کردیم / ملت امروز یقین کرد که او اهرمن است

۲۱. یکی از تلمیحات بیت زیر را بنویسید..

گواه رهرو آن باشد که سردش یابی از دوزخ / نشان عاشق آن باشد که خشکش بینی از دریا (شهریور ۱۴۰۱)

۲۲. کدام یک از عبارت های زیر درست و کدام نادرست است؟ (شهریور ۹۹)

الف) در بیت " حافظ از جور تو ،حاشا که بگرداند روی / من از آن روز که در بند توام،آزادم" تضمین وجود دارد .

ب) بیت "نه خدا توانمش خواند ، نه بشر توانمش گفت / متحیرم چه نامم شه ملک لافتی را" آرایه تلمیح ندارد.

۲۳. آرایه مناسب را از داخل کمانک انتخاب کنید.

گواه رهرو آن باشد که سردش یابی از دوزخ / نشان عاشق آن باشد که خشکش بینی از دریا (تلمیح / تشبیه)

پاسخ ها:

سوال ۱۶: تضمین مصرعی از رودکی

سوال ۱۷: گزینه ب

سوال ۱۸: گزینه ب

سوال ۱۹: الف) از ترکیب «لسان غیب» که لقب حافظ است، ب: تضمین

سوال ۲۰: تلمیح به بیدادگری محمد علی شاه قاجار

سوال ۲۱: مصرع اول به داستان گلستان شدن آتش بر حضرت ابراهیم (ع) اشاره دارد و مصرع دوم به عبور حضرت موسی (ع) از

رود نیل

سوال ۲۲: درست / نادرست

سوال ۲۳: تلمیح

درس چهارم: سبک شناسی قرن های دوازدهم و سیزدهم (دوره بازگشت و بیداری)

۲۴. کاربرد واژه «خلید» در بیت زیر، در کدام سطح از سبک شعر دوره «بیداری» بررسی می شود؟ شهریور ۱۴۰۱

خلید خار درشتی به پای طفلی خُرد به هم برآمد و از پویه باز ماند و گریست

۲۵. مفهوم «آزادی» در شعر دوره بیداری مترادف با چه مفهومی است؟ دی ۱۴۰۱

۲۶. پرسش های کوتاه پاسخ: (خرداد ۹۸)

نمونه ای از تخیلات سراینندگان پیشین را در اشعار کدام شاعر دوره بیداری می توان دید؟

یکی از ضعف های تکنیکی در اغلب داستان های دوران مشروطه چیست؟

۲۷. کدام گزینه بیانگر «سطح ادبی» شعر در قرن های دوازدهم و سیزدهم است؟ (شهریور ۱۴۰۲)

الف- گرایش به قالبهای کم کاربرد یا نوین به تدریج زمینه را برای ظهور شعر نو فراهم کرد.

ب- شعر به عنوان زبان بُرنده نهضت در اختیار روزنامه ها قرار گرفت

۲۸. کدام یک از واژه های داخل کمانک درست است؟ شهریور ۹۹

الف) از بارزترین شاخصه های زبان شعر عصر بیداری (پیچیدگی / سادگی) است.

ب) از شاخه های ارزنده ای که در نثر عصر بیداری چشم نواز است، (طنز سیاسی - اجتماعی / طنز اخلاقی) است.

۲۹. در جاهای خالی واژگان مناسب بنویسید شهریور ۹۹.

الف) نگرش شاعران و نویسندگان در شعر مشروطه، از کلی نگر و ذهنیت گرایی به جزئی نگر و ..... تغییر پیدا کرد.

ب) نثر فارسی حتی پیشتر از شعر فارسی در دوره بیداری، قید و بندهای نثر ..... را کنار می گذارد

۳۰. کاربرد کدام یک از کلمات زیر، بیانگر توجه به «واژگان کهن» در سطح زبانی شعر عصر بیداری است؟ دی ۱۴۰۰

الف) وصال (ب) گلخن (ج) رنگین (د) آزادی

پاسخ ها :

سوال ۲۴: زبانی

سوال ۲۵: دموکراسی

سوال ۲۶: الف : میرزاده عشقی ب: حضور راوی سوم شخص

سوال ۲۷: گزینه الف یا گرایش به قالبهای کم کاربرد یا نوین به تدریج زمینه را برای ظهور شعر نو فراهم کرد

سوال ۲۸: الف : سادگی ب : طنز سیاسی اجتماعی

سوال ۲۹: الف: عینیت گرایی ب: مصنوع و فنی

سوال ۳۰: گزینه ب

درس پنجم: اختیارات شاعری ۱

۳۱. در بیت زیر، کدام یک از انواع «تغییر کمیّت مصوّت‌ها» دیده نمی شود؟ شهریور ۱۴۰۱

ز دو دیده خون فشانم ز غمت شب جدایی چه کنم که هست اینها گل باغ آشنایی

۳۲. با توجه به بیت " اگر آن تُرک شیرازی به دست آرد دل ما را / به خال هندویش بخشم سمرقند و بخارا را" : (خرداد ۹۹)

الف) اختیار حذف همزه در کدام هجای بیت صورت گرفته است ؟

ب) تغییر کمیّت مصوت هارا در هجا های بیت مشخص کنید

۳۳. تقطیع هجایی نمونه های زیر، با کدام اختیار شاعری مطابقت دارد؟ خرداد ۱۴۰۲

الف) گیسوی او (- - U) ب) سرافرازی (- U U -)

۳۴. با توجه به جمله های زیر مورد درست را از داخل پرانتز انتخاب کنید. (خرداد ۹۸).

" همه کارم ز خود کامی به بد نامی کشید آخر " شاعر از اختیار زبانی: (بلند تلفظ کردن مصوت کوتاه / کوتاه تلفظ کردن مصوت بلند) استفاده کرده است .

۳۵. باتوجه به بیت « سوی لشکر آفریدون شدند / ز نزدیک ضحاک بیرون شدند » به سؤالات پاسخ دهید: (شهریور ۱۴۰۲):

الف- به چه دلیل واژه «سو» به شکل «س» تلفظ میشود؟

ب- در پایه های آوایی اول و دوم مصرع نخست، چه نوع «اختیار شاعری زبانی یکسانی» به کار رفته است؟ (دی ۱۴۰۱)

۳۶. با توجه به بیت "چيست اين سقف بلند ساده ی بسیار نقش هیچ دانا زين معما در جهان آگاه نيست

الف) وزن بیت را بنویسید.

ب) یک اختیار شاعری زبانی در مصراع اول مشخص کنید

۳۷. کدام یک از ابیات زیر هر سه اختیار زبانی (بلند تلفظ کردن مصوت کوتاه / کوتاه تلفظ کردن مصوت بلند/حذف همزه) به

کار رفته است ؟ شهریور ۱۴۰۰

الف سعدی نظر از رویت کوتاه نکنند هرگز و ر روی بگردانی، در دامت آویزد

ب پس سوی کاری فرستاد آن دگر تا از این دیگر شود او با خبر

۳۸. در کدام یک از واژگان بیت زیر، مصوت بلند «ی» همواره کوتاه تلفظ میشود؟ شهریور ۱۴۰۰

بیا تا گل برافشانیم و می در ساغر اندازیم فلک را سقف بشکافیم و طرحی نو دراندازیم

پاسخ ها :

- سوال ۳۱:** کوتاه تلفظ کردن مصوت بلند
- سوال ۳۲:** الف (مصراع اول هجای یازدهم "تا" ۲ مصراع اول، هجای ۱۴، ۲ مصراع دوم هجای ۳ و ۱۲ بلند تلفظ کردن هجای کوتاه ۳. مصراع دوم هجای ۵ کوتاه تلفظ کردن هجای بلند
- سوال ۳۳:** الف) کوتاه تلفظ کردن مصوت بلند (ب) حذف همزه
- سوال ۳۴:** بلند تلفظ کردن هجا کوتاه
- سوال ۳۵:** الف-به دلیل اختیار شاعری ب: کسره اضافه پایان واژه «سوی» و «لشکر» بلند تلفظ شده است یا (تبدیل مصوت کوتاه به بلند) یا (بلند تلفظ کردن مصوت کوتاه)
- سوال ۳۶:** الف) فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلن
(ب) حذف همزه یا اختیار بلند تلفظ کردن مصوت کوتاه (تغییر مصوت کوتاه به بلند)
- سوال ۳۷:** در هجای دوم مصراع اول در کلمه «سو» کوتاه تلفظ کر تا دن مصوت بلند و در هجای سوم مصراع اول کوتاه تلفظ کردن مصوت بلند و در هجای نهم مصراع اول و هجای سوم مصرا تا ع دوم حذف همزه به کار رفته است.
- سوال ۳۸:** بیا

درس ششم: لف و نشر، تضاد و متناقض نما

- ۳۹.** با توجه به ابیات زیر، به پرسش ها پاسخ دهید (شهریور ۹۹).
- ۱- منعم مکن از دیدن قد و رخ و چشمش / من انس به سرو و گل و بادام گرفتم
- ۲- روی و چشمی دارم اندر مهر او / کاین گهر می ریزد آن زر می زند
- الف) در کدام بیت لف و نشر نا مرتب (مشوش) به کار رفته است ؟
- ب) در چه صورتی « لف و نشر » نا مرتب (مشوش) ایجاد می شود ؟
- ۴۰.** در کدام بخشهای سروده زیر آرایه «پارادوکس» دیده می شود؟ (خرداد ۱۴۰۲)
- ما در عصر احتمال به سر می بریم / در عصر شک و شاید / در عصر پیش بینی وضع هوا / از هر طرف که باد بیاید / در عصر قاطعیت تردید / عصر جدید / عصری که هیچ اصلی / جز اصل احتمال، یقینی نیست
- ۴۱.** با ذکر دلیل ثابت کنید در بیت زیر « متناقض نما » آرایه به کار رفته است؟ (خرداد ۱۴۰۰).
- می خورم جام غمی هر دم به شادی رخت / خرم آن کس کاو بدین غم شادمانی می کند
- ۴۲.** با توجه به بیت " گر ندیدی قبض و بسط عشق را بر یک بساط / گریه مینا نگر خندیدن ساغر ببین " (دی ۱۴۰۱)
- الف) لف دوم و نشر اول را مشخص کنید..
- ب) نوع لف و نشر را بنویسید.

۴۳. در ابیات زیر، بخش‌هایی را که نشان‌دهنده آرایه‌های «تناقض» و «تضاد» است، مشخص کنید و برای تشخیص هر مورد دلیل بیاورید (خرداد ۹۹).

الف) تأمل کنان در خطا و صواب به از ژاژخایان حاضر جواب ۱

ب) چشم دل باز کن که جان بینی و آنچه نادیدنی است آن بینی ۲

۴۴. با توجه به شعر و نثر زیر، تفاوت آرایه‌های «متناقض نما» و «تضاد» را بنویسید. (دی ۱۴۰۰)

عصر جدید/ عصری که هیچ اصلی / جز اصل احتمال، یقینی نیست.

زمین را از آسمان نثار است و آسمان را از زمین غبار

۴۵. در کدام یک از بیت‌های زیر آرایه «متناقض نما»، دیده می‌شود؟ دلیل تشخیص خود را بنویسید (خرداد ۹۸).

ز کوی یار می‌آید نسیم باد نروزی ازین باد ارمد خواهی چراغ دل بر افروزی

شکر ایزد که به اقبال کله گوشه گل نخوت باد دی و شوکت خار آخر شد

۴۶. در بیت زیر «لف و نشرها» را بیابید و آنها را در جدول زیر بنویسید (شهریور ۱۴۰۲).

دل و کشورت جمع و معمور باد ز ملکت پراکندگی دور باد

پاسخ‌ها:

سوال ۳۹: الف: بیت دوم. ب: اگر ارتباط لف‌ها با نشرها نامنظم باشد، لف و نشر نامرتب (مشوش) خواهد بود

سوال ۴۰: قاطعیت تردید / جز اصل احتمال، یقینی نیست

سوال ۴۱: با غم شادمانی کردن در کلام شاعر به شکل ادبی و هنرمندانه، تناقض دارد زیرا نمی‌توان با غم شادمانی کرد و این غیر ممکن است

سوال ۴۲: الف: ۲: بسط عشق نشر ۱: گریه مینا ب: مرتب

سوال ۴۳: الف) خطا و صواب «تضاد» چون دو امر متضادند

سوال ۴۴: ب) مصرع دوم بیت دوم، دیدن نادیدنی‌ها «تناقض» این تضاد در یک امر است؛ نه دو امر

تضاد آوردن دو امر متضاد است، بدون آنکه متناقض هم باشند، اما در متناقض نما، تضاد در یک امر است؛ نه دو امر

سوال ۴۵: الف - باد خاموش کننده چراغ است اما در اینجا از باد مدد می‌خواهد که چراغ را روشن کند.

سوال ۴۶: الف‌ها: ۱ دل ۲ کشور نشرها: ۱ جمع ۲ معمور

باکس طلایی

۱. منظور از ادبیات معاصر آثار ادبی هستند که پس از مشروطیت پدید آمده اند.
۲. پیشگامان شعر نو: تقی رفعت بانو شمس کسمایی، ابوالقاسم لاهوتی، جعفر خامنه‌ای و در نهایت نیما یوشیج
۳. تقسیم بندی شعر تا سال ۱۳۵۷ براساس رویداد های سیاسی اجتماعی: دوره اول: دوره سلطنت رضاخان (از سال ۱۳۰۴ تا شهریور ۱۳۲۰) را دوره درخشش نیما و جدال بر سر شعر کهنه و نو می دانند
۴. دوره دوم: از آغاز حکومت محمدرضا تا کودتای ۲۸ مرداد ۱۳۳۲ / فضای سیاسی آزاد تر نسبت به قبل / تشکیل اولین کنگره نویسندگان
۵. دوره سوم: ز کودتای ۲۸ مرداد ۱۳۳۲ تا قیام ۱۵ خرداد ۱۳۴۲ / ادامه یافتن شعر نو تغزلی و تقویت از طرف دولت / پیدا شدن سرخوردگی در روشن فکران و شعرا و رواج جریان سمبولیسم اجتماعی یا شعر نو حماسی
۶. دوره چهارم: از سال ۱۳۴۲ تا ۱۳۵۷ / دوره کمال جریان های ادبی / مضمون شعر بیشتر نقد اجتماعی (مضمون شعر بیشتر حماسی-سیاسی است)
۷. شاعران دوره معاصر: پروین اعتصامی / سید محمد حسین بهجت تبریزی / علی اسفندیاری / مهدی اخوان ثالث
۸. نخستین رمان تاریخی: شمس و طغرا از محمد باقر میرزا خسروی / رمان اجتماعی: تهران مخوف از مرتضی مشفق کاظمی / نثر داستانی: یکی بود یکی نبود از سید محمدعلی جمال زاده / نمایشنامه: جعفرخان از فرنگ برگشته از حسن مقدم
۹. ویژگی نثر دوران مقاومت: روی آوردن به داستان کوتاه، ترجمه آثار داستانی آمریکای لاتین و همدردی با ستم کشیدگان دنیا و کثرت نویسندگان
۱۰. شاخص ترین نویسندگان دوره مقاومت: احمد محمود (همسایه ها) / علی محمد افغانی (شوهر آهو خانوم) / هوشنگ گشیری (بره گمشده راعی) / امین فقیری (دهکده پرملال)
۱۱. سه شاخه ادبیات معاصر: ۱- شاعرانی که با ارزش ها و مفاهیم بعد از انقلاب هماهنگ شدند و به عنوان جریان کمال یافته و پیشگست شناخته میشوند. مانند حمید سبزواری، قیصر امین پور، سیدعلی موسوی گرمارودی / ۲- شاعرانی که به همان روال گذشته ادامه دادند و متأثر از ادبیات جهان بودند. مانند هوشنگ ابتهاج / حسین منزوی / محمد افغانی / ۳- شاخه جوان ادبیات بعد انقلاب بودند که به اندیشه های انقلابی پرداختند. مانند سلمان هراتی و علیرضا قزوه
۱۲. اختیاری که به وزن و آهنگ شعر مربوط شود اختیار وزنی است. انواع اختیارات وزنی: بلند بودن هجای پایان مصراع / قلب / ابدال / آوردن فاعلاتن به جای فعلاتن
۱۳. هر گاه دو معنای یک واژه را بتوان درون بیت یا عبارت جاگذاری کرد و از هر دو معنا بیت یا عبارت معنادار به دست آید آن واژه «ابهام» دارد. کلمه ای که ابهام دارد باید در حالت کلی دو یا چند معنا داشته باشد.
۱۴. ویژگی زبانی شعر ادبیات معاصر: وارد شدن لغات و ترکیبات امروزی / باز بودن دست شاعر برای همه واژه ها / سادگی و روانی زبان شعر
۱۵. ویژگی ادبی شعر ادبیات معاصر: تغییر در قالب های شعری / وارد شدن آرایه های بیانی و لدیعی به صورت طبیعی / رعایت نشدن تساوی طولی و عرضی مصرع ها / ابهام و معنی گریزی / جدید و نو بودن صور خیال / گرایش به نماد / انتخاب درست وزن متناسب با زبان شعر
۱۶. ویژگی فکری شعر ادبیات معاصر: معشوق زمینی / تفکر دنیوی و زمینی / تنوع موضوع / احن صمیمانه و متوضعانه / کاهش مدح و ذم و هجو

۱۷. نیما یوشیج برای رهایی از قوانین عروضی شکل جدیدی از وزن را ایجاد کرد. او فراتر از تساوی هجاهای هر دو مصرع رفت و دست شاعر را برای سرودن شعر باز گذاشت. در این گونه شعر مصراع‌ها کوتاه و بلند است و غالباً تعداد نشانه‌های هجایی یک مصراع با مصراع دیگر برابر نیست. البته کوتاهی و بلندی مصراع‌ها در قالب مستزاد نیز مشاهده می‌شود.

۱۸. برای نام‌گذاری وزن‌ها به شیوه عروض عرب، بیت مبنای محاسبه است و در عروض سنتی به آن بحر می‌گوییم.

اگر ۸ پایه داشته باشد : مثنی
اگر ۶ پایه داشته باشد : مسدس
اگر ۴ پایه داشته باشد: مربع

اگر پایه آخر کامل باشد : سالم
اگر یک هجا از رکن پایانی حذف شود: محذوف

۱۹. حس آمیزی آمیختن دو یا چند حس است به گونه‌ای که با ایجاد موسیقی معنوی به تأثیر سخن بیفزاید و سبب زیبایی شود.

۲۰. آرایه اسلوب معادله بیان یک مطلب است، در دو عبارت مستقل طوری که یکی از طرفین معادلی برای طرف دیگر باشد. زیبایی آفرینی اسلوب معادله بر پایه شباهت است

درس هفتم : تاریخ ادبیات قرن چهاردهم

۴۷. شعر نو تغزلی در کدام دوره ادبیات معاصر به گسترده‌ترین جریانهای زمان خود تبدیل شد؟ (خرداد ۹۸)

الف (دوره دوم   ب) دوره چهارم   ج) دوره سوم   د) دوره اول

۴۸. پروین اعتصامی در قصیده به سبک کدام شاعر شعر می‌سراید؟ (شهریور ۱۴۰۲)

۴۹. نثر داستانی معاصر در سال (۱۳۰۱) با کدام مجموعه داستان کوتاه آغاز شد؟ (شهریور ۱۴۰۲)

۵۰. جاهای خالی را با واژه‌های مناسب پر کنید. (خرداد ۱۴۰۱)

الف) سیمین دانشور با کتاب ..... به اوج نویسندگی خود رسید.

ب) اولین ..... با عنوان (جعفرخان از فرنگ برگشته) به قلم حسن مقدم در سال ۱۳۰۱ نوشته شد.

۵۱. کدام یک از جملات زیر، درست است؟ (خرداد ۱۴۰۰)

الف) شاعران جریان سمبولیسم اجتماعی یا شعر نو حماسی بیشتر به مسائل سیاسی، اجتماعی، مشکلات و آرمان‌های مردم توجه دارند.

ب) سید محمد علی جمال زاده را با مجموعه داستان « تلخ و شیرین» آغازگر داستان نویسی فارسی به شیوه نوین می‌دانند.

۵۲. پدید آورندگان آثار را در ستون الف به آثار در ستون ب وصل کنید. (دی ۹۸)

الف	ب
الف سید علی موسوی گرمارودی	۱ اگه بابا بمیره
ب جلال آل احمد	۲ تلخ و شیرین
ج محمد رضا سرشار	۳ گوشواره عرش
	۴ خسی در میقات

۵۲. در کدام دوره از ادوار چهارگانه ی شعر فارسی معاصر، شاعران بهتر و هنری تر از گذشته به جوهر شعر دست یافتند؟

و مضمون شعر آن ها بیشتر چه نوع نقدی را در بر می گرفت؟ (دی ۱۴۰۱)

الف) دوم - اجتماعی (ب) دوم - تاریخی (ج) چهارم - اجتماعی (د) چهارم - تاریخی

۵۴. متن زیر چه کسی را معرفی می کند؟ (شهریور ۹۹)

نام پدرش، یوسف اعتصام الملک آشتیانی است. اوج سخن او درقطعات اوست که درآن ها به شیوه سنایی و انوری توجه دارد.

برخی از اشعارش به صورت مناظره میان دو انسان ، جاندار یا شیء است او به مضامین اخلاقی ، پند و اندرز هم توجه دارد.

۵۵. کدام یک از موارد زیر درست است؟ (شهریور ۱۴۰۰)

الف) همسایه ها : هوشنگ گلشیری (ب) دهکده پر ملال : امین فقیری

۵۶. متن زیر، کدام اثر ادبی را معرفی می کند؟ (شهریور ۱۴۰۰)

این کتاب در برگیرنده داستان " زری و یوسف " و اوضاع اجتماعی مردم فارس در خلال جنگ جهانی دوم است. " سیمین دانشور " با این اثر به اوج نویسندگی خود رسید.

پاسخ ها :

سوال ۴۷ : گزینه ج

سوال ۴۸ : ناصر خسرو

سوال ۴۹ : یکی بود یکی نبود

سوال ۵۰ : الف (سووشون (ب) نمایشنامه

سوال ۵۱ : الف

سوال ۵۲ : الف : ۳ ب : ۴ ج : ۱

سوال ۵۳ : گزینه ج

سوال ۵۴ : پروین اعتصامی

سوال ۵۵ : گزینه ب

سوال ۵۶ : سووشون

درس هشتم : اختیارات شاعری ۲ (وزنی)

۵۷. با توجه به بیت: کیسه هنوز فربه هست با تو ار آن قوی دلم چاره چه خاقانی اگر کیسه رسد به لاغری

الف) در چندمین مصراع دوم به جای مفاعلن به جای مفتعلن آمده است؟

(شهریور ۱۴۰۰) ب) نام این اختیار شاعری وزنی چیست؟

۵۸. در بیت زیر یک اختیار وزنی بیابید و نوع آن را بنویسید. (دی ۱۴۰۱)

دلم شکسته تر از شیشه های شهر شماسست شکسته باد کسی کاین چنینمان می خواست

۵۹. در کدام بیت اختیار وزنی به کار رفته است؟ (دی ۱۴۰۰)

الف) به صد جان ارزد آن رغبت که جانان نخواهم گوید و خواهد به صد جان

ب) سرو را مانی ولیکن سرو را رفتار نه. ماه را مانی ولیکن ماه را گفتار نیس

ج) همه کارم ز خودکامی به بدنامی کشید آخر نهان کی ماند آن رازی کزو سازند محفل ها

۶۰. در کدام رکن از بیت "چو بشنوی سخن اهل دل مگو که خطاست سخن شناس نه‌ای جان من خطا اینجاست" اختیار شاعری ابدال به کار رفته است؟ (خرداد ۱۴۰۰)

۶۱. با توجه به بیت زیر، به پرسشها پاسخ دهید (خرداد ۱۴۰۲).

«مرا بسود و فروریخت هرچه دندان بود نبود دندان لابل چراغ تابان بود»

الف) وزن بیت را بنویسید..

ب) در رکن دوم مصراع دوم، کدام اختیار وزنی به کار رفته است؟

۶۲. اختیار وزنی بیت: "یاد باد آن که ز ما وقت سفر یاد نکرد / به وداعی دل غم‌دیده ما شاد نکرد" را بنویسید. (دی ۹۹)

۶۳. با در نظر گرفتن بیت زیر به سؤالات پاسخ دهید: (شهریور ۱۴۰۲):

همین حکایت، روزی به دوستان برسد که سعدی از پی جانان برفت و جان انداخت

الف- مصرع دوم را تقطیع هجایی کنید.

ب- در آخرین هجای بیت، کدام نوع اختیار شاعری به کار رفته است؟

پ- اختیار شاعری وزنی مشترک هر دو مصراع را بنویسید.

۶۴. پس از تقطیع هجایی و تعیین وزن بیت زیر اختیارات وزنی به کار رفته است در آن بنویسید. (خرداد ۹۸)

دست در دامن مولا زد در که علی بگذر و از ما مگذر

پاسخ ها :

سوال ۵۷: الف: رکن دوم   ب: قلب

سوال ۵۸: ابدال در رکن پایانی مصراع دوم (می خواست)   هجای بلند پایانی در هر دو مصراع (ماست / خواست)

سوال ۵۹: گزینه ب

سوال ۶۰: رکن پایانی مصراع دوم

سوال ۶۱: الف) مفاعلهن فعلاتن مفاعلهن فعلنی / ب) ابدال

سوال ۶۲: آوردن فاعلاتن به جای فعلاتن و تلفظ کردن هجا آخر

سوال ۶۳:

الف) ک/سَع/د/ یَز/پ/ ی/ ا/ج/ا/ن/ب/ زَف/ت/أ/ج/ا/نَن/داخت

ب) بلند بودن هجای پایانی مصراع یا اختیار شاعری وزنی

پ) ابدال

سوال ۶۴: وزن: فاعلاتن فعلاتن فعلن

درس نهم: اغراق، ایهام و ایهام تناسب

۶۵. با توجه به ایهام تناسب به کار در رفته در بیت زیر: (خرداد ۹۹)

ز شور عشق دل خویش چو سبک سازیم   نمک جدا به چه تدبیر از این کباب جدا کنیم

الف) واژه شور در این بیت به معنی ..... است، و معنی دیگر آن ..... است.

ب) در معنایی که مد نظر ما نیست واژه شور با ..... تناسب دارد.

۶۶. کدام آرایه ادبی مناسب ترین ابزار برای تصویر آفرینی در حماسه است؟ این آرایه را در بیت زیر بیابید. (خرداد ۹۹)

چو بوسید پیکان سرانگشت اوی   گذر کرد بر مهره پشت اوی

۶۷. در بیت " پرستش به مستی است در کیش مهر   برون اند زین جرگه هشیار ها: (شهریور ۱۴۰۰)

الف) کدام واژه، آرایه ایهام تناسب پدید آورده است؟

ب) این واژه با کدام کلمه در بیت تناسب دارد؟

۶۸. ایهام تناسب به کار رفته در بیت زیر را توضیح دهید. (شهریور ۱۴۰۲)

گویند روی سرخ تو سعدی که زرد کرد؟   اکسیر عشق بر مسم افتاد و زر شدم

۶۹. سعدی در بیت زیر با کاربرد کدام آرایه ادبی برای بزرگ نمایی در توصیف روز وداع یار، اوج احساسات و عواطف درونی

خود را نشان داده است؟ (شهریور ۱۴۰۲)

بگذار تا بگیریم چون ابر در بهاران کز سنگ ناله خیزد روز وداع یاران

۷۰. چگونه به وجود آرایه ایهام تناسب در واژه هزار پی می بریم؟ (شهریور ۱۴۰۱)

گر هزار است بلبل این باغ همه را نغمه و ترانه یکی است

۷۱. در بیت چنان سایه گسترد بر عالمی / که زالی نیندیشد از رستمی : (خرداد ۹۸)

الف) در کدام واژه آرایه ایهام تناسب به کار رفته است ؟

ب) واژه مورد نظر با کدام واژه تناسب دارد؟

۷۲. با توجه به ابیات زیر به پرسش‌ها پاسخ دهید (دی ۱۴۰۱)

۱ گفتیم که بوی زلفت گمراه عالمم کرد گفتا اگر بدانی هم اوت رهبر آید

۲ یکی را حکایت کنند از مُلُوک که بیماری رشته کردش چو دوک

الف) در کدام بیت آرایه ی ایهام وجود دارد؟

ب) با ذکر واژه ایهام دار ، معانی مختلف آن را بنویسید

۷۳. در بیت " اگر سنت اوست نوآوری / نگاهی هم از نو به سنت کنیم " واژه " از نو " ایهام دارد. معانی مختلف آن را بنویسید. (شهریور ۹۸)

پاسخ‌ها :

سوال ۶۵: الف) غوغا و هیجان / نمکین (طعم شور) ب) نمک

سوال ۶۶: اغراق / همین که نوک تیر به سرانگشت رستم رسید از مهره پشت اشکبوس گذر کرد. (سرعت تیر اندازی)

سوال ۶۷: الف) مهر ب) پرستش و کیش

سوال ۶۸: واژه روی دو معنی چهره و نوعی فلز دارد. در اینجا معنی چهره، پذیرفتنی است که با حس و زر تناسب دارد.

سوال ۶۹: اغراق

سوال ۷۰: هزار در معنی عدد هزار و در معنی دیگر آن با بلبل، باغ، نغمه و ترانه تناسب دارد

سوال ۷۱: الف) زال (به معنی پیر) ب) رستم

سوال ۷۲: الف) گزینه اول ب: کلمه بو به معنی آرزو یا رایحه

سوال ۷۳: ۱) مجدد ۲) قالب شعر نو

درس دهم : سبک شناسی دوره معاصر و انقلاب اسلامی

۷۴. درست یا نادرست بودن عبارات زیر را مشخص کنید. (خرداد ۹۸)

الف) زبان و واژگان شعری در قصاید دوره انقلاب به سبک خراسانی نزدیک است.

ب) اندیشه حاکم بر داستان های دهه اول پس از پیروزی انقلاب ابتدا اجتماعی و در مرحله بعد سیاسی بود.

۷۵. هر یک از جملات زیر، مربوط به کدام یک از ویژگی های (ادبی - فکری) است؟ (خرداد ۱۴۰۱)

الف) مکتب های فلسفی و ادبی قرن نوزدهم و بیستم اروپا مانند رمانتیسم در ادبیات داستانی دوره معاصر حضوری آشکار و تأثیرگذار دارند.

ب) در نثر دوره انقلاب اسلامی، به تدریج ویژه بعد از جنگ، گرایش به سبک های جدید داستان، ویسی مانند جریان سیال ذهن بیشتر می شود.

۷۶. بیت زیر، سروده سلمان هراتی، شاعر دوره انقلاب اسلامی، است؛ کدام ویژگی «زبانی» در آن دیده می شود؟ (خرداد ۱۴۰۱)

گم بود در عمیق زمین شانه بهار / بی تو ولی زمینۀ پیداشدن نداشت

الف) آشنایی زدایی و روی آوردن به کاربرد ترکیب های بدیع و بی سابقه

ب) عبارتهای وصفی دور و دراز و لفظ پردازی های بیجا

۷۷. با توجه به نوشته زیر، دو مورد از ویژگیهای «زبانی» نثر دوره معاصر تا انقلاب را بنویسید. (خرداد ۱۴۰۲).

به قدری عصبانی شده بودم که چشمم جایی را نمی دید. از این بهانه تراشی هایش داشتم شاخ درمی آوردم. بی اختیار در خانه را باز کرده و این جوان نمک نشناس را مانند موشی که از خمره روغن بیرون کشیده باشند، بیرون انداختم. جمال زاده

۷۸. هر یک از جملات زیر، مربوط به کدام یک از ویژگی های (زبانی - ادبی - فکری) است؟ (دی ۱۴۰۰)

الف) دشمنی با استعمار و استبداد، در نثر روزنامه ای عصر بیداری بسیار مورد توجه قرار گرفته است.

ب) در دوره معاصر گرایش به نماد در تصاویر شعری بیشتر می شود.

ج) با انقلاب اسلامی و وقوع جنگ تحمیلی، بسیاری از واژه های مربوط به فرهنگ ایثار و شهادت و مبارزه و مقاومت وارد زبان داستان این دوره شد

د) گرایش به خیال بندی، شعر برخی شاعران دوره انقلاب اسلامی را گاه به شعر بیدل و صائب نزدیک کرده است

۷۹. درست یا نادرست بودن جمله های زیر را مشخص کنید. (شهریور ۹۸)

الف) از نظر موسیقی و عروض، گروه سنت گرا پایبندی و التزام کمتری به سنت های ادبی داشتند.

ب) باستان گرایی و علاقه فراوان به استفاده از واژه های کهن در زبان شعر دوره انقلاب اسلامی محسوس است.

۸۰. متن زیر از کتاب چرند و پرند نوشته دهخدا در دوره بیداری است؛ دو ویژگی زبانی آن را بنویسید.

باری، چه دردسر بدهم؟ آن قدر گفت و گفت و گفت تا ما را به این کار وا داشت. حالا که می بیند آن روی کار بالاست،

دست و پایش را گم کرده، تمام آن حرف ها یادش رفته. تا به یک ژاندارم چشمش می افتد، رنگش می پرد.

هی می گوید امان از هم نشین بد.

۸۱. هر یک از موارد زیر مربوط به کدام ویژگی (زبانی - ادبی - فکری) شعر ادبیات دوره معاصر تا انقلاب اسلامی است؟ (شهریور ۱۴۰۰)

الف) جمله بندی های ساده در شعر معاصر کاملاً چشمگیر است.

ب) مدح و ذم و هجو در شعر این دوره بسیار کم است

ج) گرایش به نماد در تصاویر شعری بیشتر می شود

۸۲. درستی و نادرستی عبارت های زیر را مشخص کنید..

الف) در نثر دوره انقلاب اسلامی، گرایش به برخی قالب ها مانند خاطره، قطعه ادبی و سفرنامه از رواج افتاد.

ب) در نثر دوره بازگشت و بیداری، عبارت های وصفی دور و دراز و لفظ پردازیهای بیجا در نامه ها و نوشته ها، افزایشی آشکار می یابد

ج) ابهام در شعر معاصر پسندیده است و معنی گریزی از ویژگی های شعر این دوره (معاصر تا انقلاب) است.

د) تفکر «اومانیسم» که در آثار قبل از انقلاب وجود داشت، گاهی در برخی از آثار بعد از انقلاب به گونه ای کمرنگ مشاهده می شود

پاسخ ها :

سوال ۷۴: الف) درست ب) نادرست

سوال ۷۵: الف) فکری ب) ادبی

سوال ۷۶: گزینه الف

سوال ۷۷: کاهش واژه‌های عربی نسبت به گذشته / کاربرد واژه ها، کنایات و اصطلاحات عامیانه

سوال ۷۸: الف) فکری ب) ادبی ج) زبانی د) ادبی

سوال ۷۹: الف) نادرست ب) درست

سوال ۸۰: این متن از نظر زبانی ساده و دور از تعابیر پیچیده و به زبان محاوره ای و عامیانه نزدیک است

جملات کوتاه و کنایه استفاده شده است. واژه فرانسوی ژاندارم در آن به کاررفته است.

سوال ۸۱: الف) زبانی ب) فکری ج) ادبی

سوال ۸۲: الف) نادرست ب) نادرست ج) درست د) درست

درس یازدهم : وزن در شعر نیمایی

۸۳. نام کامل بحر بیت زیر را بنویسید (خرداد ۱۴۰۱).

ای مست شب رو کیستی؟ آیا مه من نیستی؟ / گر نیستی، پس چیستی؟ ای همدم تنهای دل

۸۴. نام وزن متناسب با هر بیت را از ستون مقابل بیابید و بنویسید. (نام یک وزن اضافی است) (خرداد ۱۴۰۲)

وزن	بیت	
رمل مثنی محذوف	هزاران آفرین بر جان پاکش	محمد کافرینش هست خاکش
هزج مسدس محذوف	که زالی نیندیشد از رستمی	چنان سایه گسترد بر عالمی
مقارب مثنی محذوف		

۸۵. نام بحر حاصل از تکرار وزن زیر را به طور کامل بنویسید. (دی ۹۸)

فاعلاتن، فاعلاتن، فاعلن

۸۶. نام «بحر» کدام یک از بیت های زیر با بقیه متفاوت است؟ (شهریور ۱۴۰۱)

الف) هر که چیزی دوست دارد جان و دل بر وی گمارد

ب) غممش در نهبانخانه دل نشیند

ج) عمر گویندم که ضایع می کنی با خوبرویان

د) هر که محرابش تو باشی، سر زخوت برنیارد

ه) به نازی که لیلی به محمل نشیند

و) وان که منظوری ندارد، عمر ضایع می گذارد

۸۷. با توجه به بیت زیر به سوالات پاسخ دهید: (شهریور ۱۴۰۲)

یاری اندر کس نمی بینیم یاران را چه شد؟

الف- مصراع اول را تقطیع هجایی کنید.

ب- نام بحر عروضی بیت را بنویسید.

۸۸. نیمایوشیج برای رهایی از تنگناهای عروضی، چگونه دست شاعر را در سرودن شعر بازگذاشت؟ (شهریور ۱۴۰۲)

۸۹. نام قالب های هر یک از اشعار زیر را بنویسید. (خرداد ۱۴۰۰)

الف) «می تراود مهتاب / می درخشد شب تاب / نیست یک دم شکند خواب به چشم کس و لیک / غم این خفته چند / خواب در چشم ترم می شکند»

ب) هر لحظه به شکلی بت عیار برآمد

دل برد و نهان شد

هر دم به لباسی دگر آن یار برآمد

گه پیر و جوان شد.

۹۰. بیت زیر در کدام «بحر عروضی» سروده شده است؟ (شهریور ۹۸)

«بیا تا گل بر افشانیم و می در ساغر اندازیم / فلک را سقف بشکافیم و طرحی نو در اندازیم»

الف) بحر هزج مسدس سالم   ب) بحر هزج مثنی سالم   ج) بحر هزج مسدس محذوف   د) بحر هزج مثنی محذوف

۹۱. نام بحر بیت زیر را بنویسید. (خرداد ۹۹)

در خود نمی‌بینم که من بی او توانم ساختن / یادل توانم یک زمان از کار او پرداختن

پاسخ‌ها:

سوال ۸۳: رجز مثنی سالم

سوال ۸۴: الف) هزج مسدس محذوف / ب) متقارب مثنی محذوف

سوال ۸۵: بحر رمل مسدس محذوف

سوال ۸۶: گزینه ب

سوال ۸۷: الف) - (یا/ را / ین / ذرا / کس / ان / می / بی / نیم / یا / ران / را / چ / شد) - ب) بحر رمل مثنی محذوف

سوال ۸۸: قید تساوی هجاهای دو مصراع را برداشت

سوال ۸۹: الف) شعر نو نیمایی / ب) مستزاد

سوال ۹۰: گزینه دو

سوال ۹۱: بحر رجز مثنی سالم

درس دوازدهم: حسن تعلیل حس آمیزی و اسلوب معادله

۹۲. در شعر زیر، آرایه ای بیابید که با یکی از انواع «موسیقی معنوی» ایجاد شده باشد. (شهریور ۱۴۰۱).

رود مینالد / جغد میخواند / غم بیاویخته با رنگ غروب / می تراود ز لبم قصه سرد / دلم افسرده در این تنگ غروب

۹۳. برای هر یک از بیت های زیر، یکی از آرایه های داخل کمانک را انتخاب کنید. (شهریور ۱۴۰۱)

الف) باران همه بر جای عرق میچکد از ابر / پیداست که از دست کریم تو حیا کرد (ایهام - حسن تعلیل)

ب) سپهر مردم دون را کند خریداری / بخیل سوی متاعی رود که ارزان است (اسلوب معادله - تلمیح)

ج) خداوند لباس هراس و گرسنگی را به آنها چشانند. (حسن آمیزی - متناقض نما)

د) گر ندیدی قبض و بسط عشق را در یک بساط / گریه مینا نگر، خنیدین ساغر ببین (اغراق - لف و نشر)

۹۴. در همه گزینه ها به جز گزینه ..... آرایه اسلوب معادله «به کار رفته است؟ (خرداد ۹۸).

الف) چشم عاشق نتوان دوخت که معشوق نبیند / پای بلبل نتوان بست که بر گل نسراید

ب) نیست پروا تلخ کام ان را ز تلخی های عشق / آب دریا در مذاق ماهی دریا خوش است

ج) عجب نیست بر خاک اگر گل شکفت   که چندین گل اندام در خاک خفت

د) بی کمالی های انسان از سخن پیدا شود   . پسته ای بی مغز چون لب وا کند رسوا شود

۹۵. در کدام یک از بیت های زیر آرایه اسلوب معادله آمده است؟ برای تشخیص خود دلیل بیاورید. (خرداد ۹۹)

الف) ابر از آن پیدا شود کز رشک خورشید / رخس آستین بر رخ نهد با دامن تر آفتاب

ب) فکر شنبه تلخ دارد جمعه اطفال را / عشرت امروز بی اندیشه فردا خوش است

۹۶. با توجه به بیت زیر: (خرداد ۱۴۰۰)

نرگس همی رکوع کند در میان باغ   زیرا که کرد فاخته بر سرو مؤذنی

الف) شاعر چه دلیلی برای « رکوع گل نرگس » بیان کرده است؟

ب) این آرایه و هنر شاعرانه چه نام دارد؟

۹۷. در کدام یک از ابیات زیر آرایه حسن تعلیل یافت نمی شود؟ (خرداد ۱۴۰۱)

الف) اشک سحر ز یاد از لوح دل سیاهی   خرم کند چمن را باران صبحگاهی

ب) عجب نیست بر خاک اگر گل شکفت   که چندین گل اندام در خاک خفت

۹۸. با ذکر یک دلیل ثابت کنید در بیت زیر، آرایه اسلوب معادله به کار رفته است؟ (دی ۱۴۰۰)

سعدی از سرزنتش خلق نترسد، هیهات / غرقه در نیل چه اندیشه کند باران را

۹۹. در کدام یک از ابیات زیر آرایه «حسن تعلیل» به کار رفته است؟ دلیل هنری شاعر را در آفرینش این آرایه معنوی ذکر کنید. (دی ۱۴۰۱)

الف) از سیم به سر یکی کله خود   ز آهن به میان یکی کمر بند

ب) تا چشم بشر نبیند روی   بنهفته به ابر چهر دل بند

۱۰۰. چگونه به وجود آرایه حسن تعلیل در بیت زیر پی برده اید؟ (شهریور ۱۴۰۰)

به سرو گفت کسی میوه ای نمی آری؟   جواب داد که آزادگان تهی دست اند

پاسخ ها :

سوال ۹۲: حس آمیزی

سوال ۹۳: الف: حسن تعلیل   ب: اسلوب معادله   ج: حس آمیزی   د: لف و نشر

سوال ۹۴: گزینه ج

سوال ۹۵: «ب» بیان مطلب در هر دو مصراع مستقل است. به نحوی که مصرع دوم معادل و مصداق مصراع اول است. بر پایه «تشبیه» است؛ همان طوری که فکر شنبه جمعه اطفال را خراب می کند. اندیشه فردا نیز خوشی امروز را خراب می کند.

سوال ۹۶: الف) شاعر علت رکوع گل نرگس را اذان گفتن فاخته بر روی سرو دانسته است (ب) حسن تعلیل

سوال ۹۷: الف

سوال ۹۸: هر یک از دو مصراع استقلال نحوی و معنایی دارند و مصراع دوم با مفهومی محسوس در حکم مصداق و تأییدی برای

مصراع اول است. شاعر بر پایه تشبیه بین دو مصراع ارتباط معنایی برقرار کرده است

سوال ۹۹: گزینه ب / علت پوشاندن چهره ی کوه دماوند (انزوای مبارزان) به خاطر ظلم و ستم حاکم بر جامعه و ظلم پذیری مردم آن است.

سوال ۱۰۰: زیرا شاعر دلیلی هنری و لطیف برای میوه ندادن سرو بیان کرده است